

CONSEQÜÈNCIES TEOLÒGIQUES: DEL CRIST DE LA FE AL JESÚS DE LA HISTÒRIA: *LA FIDES QUAERENS VERITATEM HISTORICAM*

Salvador PIÉ-NINOT

Adreça: Pl. Berenguer, 2, 2n. 3a.
08002 BARCELONA

E-mail: spie-ninot@blanquerna.url.edu

Resum

L'Església des dels seus primers inicis tenia una regla de la fe, veritat i tradició rebuda per mitjà del baptisme. A partir d'aquesta fe s'escriviren els Evangelis i per això fou a partir de la professió del Crist de la fe que l'Església primitiva començà a narrar el Jesús de la història. D'aquí que hem de situar la recerca històrica sobre Jesús tot seguint l'axioma anselmià en aquests forma: «fides quaerens veritatem historicam», i mostrant que tal recerca històrica no té un caràcter demostratiu, sinò indicatiu en clau de «signe», com a expressió de l'encarnació intra-històrica de Jesús, el Crist, centre de la fe cristiana.

Paraules clau: Regla de fe, Jesús històric, Església primitiva, axioma anselmià, resurrecció de Jesús.

Abstract

The primitive Church initially had their "regula fidei" in Jesus, the Christ, and later wrote the Gospels. In this sense, they began with the profession of faith in Christ and afterwards came to know the Jesus of History. That is a reason for taking the axiom stated by Anselm: "fides quaerens veritatem historicam", to demonstrate the priority of faith and the role of History as an expression of the intra-historical incarnation of Jesus, the Christ, who is the centre of the Christian faith.

Keywords: *Rule of faith, historical Jesus, early Church, Anselm's axiom, resurrection of Jesus.*

La qüestió del Jesús històric, amb referència a la fe cristiana, és la qüestió central que condiona decisivament les conseqüències teològiques d'aquest debat que han suposat les ponències fetes en aquest Simposi Internacional. Ara bé, les conseqüències teològiques sobre aquesta qüestió s'han demanat a un teòleg que pertany a l'Església catòlica pel qual la reflexió sistemàtica és una reflexió que s'exerceix a partir de l'afirmació de la fe en Jesús, proclamat Crist, Senyor, Salvador i Fill de Déu, interrogant-se sobre la funció que té la referència a la història en la confessió de fe.

De fet, som cristians i, per això, creiem en el Crist de la fe rebuda dels apòstols i transmesa fins a nosaltres per l'Església que té en «l'Esclitura junt amb la Tradició la regla suprema de la seva fe» (DV 21). A més, en nom d'aquesta mateixa fe estem plens de l'amor de la persona de Jesús i compromesos existencialment en ell. Per això, sempre ens hem de demanar, com a teòlegs, si la nostra fe d'avui continua essent la dels apòstols i deixebles de Jesús.

D'altra banda, som homes del nostre temps, interpel·lats per totes les qüestions que la raó posa a la fe i especialment empesos pel rigor de la crítica històrica. Per això no podem restar amb una visió innocent de la història, ni no estar atents al que la recerca més crítica diu sobre l'existència i la persona de Jesús. Es tracta, doncs, de dues dimensions que no són independents l'una de l'altra, ja que som alhora cristians i homes raonables, i això exigeix una articulació entre ambdues dimensions. Aquesta articulació no vol dir pas uniformitat, però sí no contradicció, que pot suscitar coherència i plausibilitat entre ambdues.

Cal tenir present, a més, que aquí hi ha en joc quin tipus de mètode històric i de visió de la realitat es fa servir. En el nostre cas, optem pel que podríem qualificar com a una *aproximació teística i oberta al transcendent*, no purament naturalística de la realitat, que sense rebutjar el paradigma científic examina críticament la plausibilitat –no la demostració!– de la revelació de Déu. I això, no solament comporta veure'n la possibilitat, sinó també poder presentar la revelació de Déu com una explicació d'un esdeveniment històric narrat.¹

1. Cf. B. SESBOÛÉ, «La question du Jésus historique au regard de la foi», en D. MARGUERAT (ed.), *Jésus de Nazareth. Nouvelles approches d'une énigme*, Genève 1998, 503-513, i «La articulación de la historia y de la fe», en *Creer*, Madrid 2000, 308-310, amb la nostra síntesi dins *La Teología Fundamental*, Salamanca 2009, 333-336, textos que tenim presents; sobre el mètode, cf. el recent *status quaestionis* de D. L. BOCK – R. L. WEBB (eds.), *Key Events in the Life of the Historical Jesus*, Tübingen 2009, 9-93 (R. L. WEBB, «The Historical Enterprise»).

1. LA REVELACIÓ, LA HISTÒRIA I LA FE

Tesi núm. 1: La revelació judeo-cristiana s'ha expressat en una llarga història que té com el seu cim i plenitud en Jesucrist (cf. DV 2). Aquesta història de la revelació és també història de la salvació. En aquest sentit el cristianisme és una fe històrica que es refereix no solament a paraules, sinó també a accions, gestos i esdeveniments.

Aquesta tesi recorda una dada fonamental: la revelació judeo-cristiana no és una revelació còsmica, sinó històrica, és a dir, que s'efectua en el si de la història dels homes. En l'esperit de la Constitució *Dei Verbum* del Concili Vaticà II cal subratllar que la revelació passa alhora per paraules i per gestos (*gestis verbisque intrinsece inter se connexis*: DV 2; cf. també DV 4.14.17.19), que és allò propi de la història humana.

Dir que Jesús, el Crist, és el cim i la plenitud de la Revelació (cf. DV 2) no és una afirmació fruit de la pura història, sinó que és una afirmació de la fe.² La seva presència aquí és per a subratllar que la paraula de Déu adreçada als homes en la història es concreta en l'esdeveniment històric de l'existència d'un home. Igualment, la referència a la història de la salvació és realitzada a partir de la fe.

Tesi núm. 2: Durant molts segles —fins als segles XVIII/XIX— la historicitat dels esdeveniments fundadors de la fe no va ésser posada en qüestió. Fou a partir de l'època crítica i del naixement de la història com a disciplina «científica» que es va obrir un conflicte entre les figures del Jesús de la història i el Crist de la fe; moviment que va de H. S. Reimarus (1788) a W. Wrede (1904) i del qual A. Schweitzer féu un balanç en 1906.

Aquesta tesi recorda un conflicte del qual encara no hem sortit del tot. En efecte, les primeres investigacions sobre la vida de Jesús eren mogudes principalment per una ideologia antidogmàtica, i, per això, es volia oposar a la figura d'un Crist dogmàtic «eclesial» el vertader Jesús sorgit de la història. El fracàs d'aquesta *Leben-Jesu-Forschung* («Recerca de la vida de Jesús»), coneguda també com a *Old o First Quest* («Antiga o primera recerca»), va fer passar la balança de la història a la fe (especialment a partir de R. Bultmann). D'aquí que la història de la recerca del Jesús històric durant el segle xx, amb la posterior etapa de la *Neue Frage o New Quest* d'Ernst Käsemann i J. Jeremias, dels anys cinquanta i seixanta, fins a l'actual *Third Quest*, especialment

2. Cf. la novetat d'aquesta expressió conciliar en la nostra, *La Teologia Fundamental* (en les eds. 6 i 7), 667ss.

en els autors més prestigiosos i ponderats (J. E. Sanders, G. Theissen, J. P. Meier, N. T. Wright, V. Fusco, E. Margerat, A. Puig...), tingui com a centre la recerca d'un punt d'equilibri entre la fe i la història.³

Tesi núm. 3: En els inicis del segle xx es van oposar, segons les distincions proposades per M. Blondel, l'extrinsecisme i l'historicisme. El primer no té present ni la complexitat contextual ni la significació de les dades històriques, ja que li és suficient que la història depengui del dogma que li dóna la seva interpretació. El segon, l'historicisme, al contrari, pensa que la història és l'única referència segura de la veritat i que el dogma ha de sorgir exclusivament de la història i subordinar-se a les conclusions dels historiadors. Si l'extrinsecisme representa una temptació catòlica, l'historicisme és la pròpia del protestantisme lliberal.

Aquesta tesi expressa dues temptacions molt arrelades i que representen una falsa resposta a la qüestió pel seu caràcter unilateral, temptacions que M. Blondel va descriure lúcidament en la seva *Lettre apologétique*.⁴

Tesi núm. 4: El Concili Vaticà II va afrontar la qüestió de la historicitat dels evangelis a la *Dei Verbum*, núm. 19, en afirmar que els evangelis són testimonis fidels, ja que comuniquen «les coses vertaderes i autèntiques sobre Jesús» («vera et sincera de Iesu»), ja que l'Esriptura és inspirada perquè transmet «la veritat per a la nostra salvació» («veritas nostrae salutis causa»: núm. 11).

En efecte, a partir de l'explicitació de la inspiració de l'Esriptura, no solament entesa negativament com a inerrància, sinó formulada positivament com «la veritat per la salvació» (DV 11), es planteja la qüestió de la historicitat dels evangelis descrita amb una precisa formulació referida a «les coses vertaderes i autèntiques sobre Jesús» (*vera et sincera de Iesu*), que evita l'ambigüitat de la mateixa paraula «història», segons va afirmar la mateixa Comissió doctrinal del Concili.⁵ Es proposa, així, una interpretació de la *historicitat* no en sentit literalista o fonamentalista, sinó en clau habitual del moment en què foren escrits, que no era realitzar una crònica puntual i detallada com vol la moderna ciència de la història, sinó amb la intenció de comunicar allò que

3. Cf. la nostra, *La Teología Fundamental*, 340-351, on es descriuen aquestes etapes; cf. la traducció de l'obra de A. SCHWEITZER, *Investigación sobre la vida de Jesús*, València 1990.

4. Cf. la traducció, *Carta sobre las exigencias del pensamiento contemporáneo en materia de apologética*, Bilbao 1991.

5. Cf. F. GIL, *Synopsis Dei Verbum*, Vaticano 1993, 132-139.

era vertader i autèntic del que Jesús féu i ensenyà.⁶ És doncs, d'aquesta forma que els evangelis transmeten la veritat salvadora i, per tant, són fidedignes.

Tesi núm. 5: El Sínode del 2008 sobre la Paraula de Déu ha parlat de la necessitat de dos nivells en la investigació exegetica. El primer correspon a l'anomenat mètode històrico-crític, que és necessari, ja que la naturalesa mateixa de la història de la salvació és una vertadera història amb el seu cim en l'encarnació del Verb (cf. Jn 1,14). El segon nivell és el recordat per la *Dei Verbum* 12, en afrontar la forma cristiana d'interpretar la Bíblia a partir de tres criteris: la unitat de tota l'Escriptura, la Tradició viva de tota l'Església i l'analogia o coherència de la fe (proposició núm. 25).

De fet, l'hermenèutica bíblica no pot considerar-se realitzada plenament si, junt amb el mètode històrico-crític, no cerca d'una manera adequada la seva dimensió teològica. La DV identifica els tres indicadors decisius —«unitat de l'Escriptura, tradició eclesial i analogia de la fe»— per arribar a la dimensió divina i, per tant, al sentit teològic de les Escriptures. En efecte, «quan l'exegesi no és teologia, l'Escriptura no pot ésser l'ànima de la teologia i, viceversa, quan la teologia no és essencialment interpretació de la Escriptura en l'Església, aquesta teologia no té fonament» (proposició núm. 27).

Alhora, el Sínode constata amb realisme que «mentre l'actual exegesi acadèmica treballa a un altíssim nivell pel que fa a la metodologia històrico-crítica amb les seves felices i més recents integracions (cf. Pontifícia Comissió Bíblica, *La interpretació de la Bíblia en l'Església*, 1993), no es pot dir el mateix sobre l'estudi de la dimensió teològica dels textos bíblics. Les dues conseqüències són que la Bíblia resta com un pur llibre del passat i que es prioritza una hermenèutica positivista i secularista que nega la possibilitat de la presència i de l'accés del diví en la història de l'home (cf. proposició núm. 26).⁷

Tesi núm. 6: Cal tenir present que l'absolut de la Revelació de Déu passa a través de la contingència dels fets i de les paraules històriques i, per tant, per totes les dificultats pròpies de tota transmissió i interpretació. Per això, tenint present que la realització de tota persona humana és el de comprometre la seva vida segons opcions definitives, encara que disposi només de coneixe-

6. Comenta, J. A. FITZMYER, «que la fórmula *lo verdadero y auténtico sobre Jesús* —“*vera et sincera de Iesu*”— no se puede equiparar sin más con la verdad histórica», *Catecismo cristológico*, Salamanca ³1997, 156, núm. 3, i la nostra, *La Teología Fundamental*, 337-340.

7. Cf. el nostre, «El sínodo de los obispos acerca de la palabra de Dios (2008)» *Gregorianum* 90 (2009) 859-864.

ments fragmentaris i relatius, cal no sorprendre's que l'absolut de la fe cristiana tingui present aquest aspecte de la condició humana, seguint l'economia de la mateixa encarnació.

Això vol dir que la història no ens donarà mai raons de creure que estiguin a l'altura de la nostra fe. Amb raó, K. Rahner subratllava que es tracta d'un aspecte inherent a la condició humana i que el problema de la fe cristiana s'inscriu en la mateixa línia de la llei de l'encarnació, com a màxima expressió de la condescendència divina, de la qual la persona humana no pot donar mai raó plena, sinó de forma no contradictòria en el camí de la coherència i la plausibilitat. D'aquesta manera, K. Rahner respon a la crítica i rellevant objecció de finals del segle XVIII de G. E. Lessing: «Les veritats històriques, com a contingents que són, no poden servir de prova de les veritats de raó.»⁸

2. LA SIGNIFICACIÓ DE LA HISTÒRIA DE JESÚS PER A LA FE CRISTIANA

En la consideració de la història de Jesús, el teòleg no pot oblidar la dada central del cànon del Nou Testament, és a dir, el discerniment d'un cert nombre de llibres en un corpus normatiu. Aquest discerniment es féu amb l'ajut de fórmules breus, credos o símbols de fe, considerats com a «regles de fe». De fet, encara que mai no varen pertànyer a l'Escriptura, aquestes eren considerades com a punt de referència de la fe, especialment pels primers cristians en la celebració del baptisme.

Tesi núm. 7: L'Església, des dels seus inicis, tenia una regla de la fe, de veritat i de tradició rebuda per mitjà del baptisme, i que existia abans que existís el Nou Testament. Aquesta regla de fe era marcadament cristològica i se centrava en la professió de Jesús com a Senyor i Fill de Déu. A partir d'aquesta fe s'anaren escrivint els evangelis i foren reconeguts com a canònics. Per això es pot afirmar —usant el llenguatge de la primera recerca del Jesús històric— que fou a partir de la professió i vivència del Crist de la fe que l'Església primitiva començà a narrar el Jesús de la història.

Testimoni d'aquesta *regla de fe* primitiva és Ac 8,37, el qual, segons algunes versions del segle II, es presenta així: *crec que Jesús el Crist és el Fill de Déu*.

8. Cf. *Curso fundamental sobre la fe*, Barcelona 1979; G. E. LESSING, «Sobre la demostración en espíritu y fuerza (1777)», en *Escritos filosóficos y teológicos*, Barcelona 1990, 481-487.482; cf. X. TILLIETTE, «Raison et Révélation chez Lessing», en M. M. OLIVETTI (ed.), *Filosofia della rivelazione*, Padova 1994, 259-271.

Formulació que reprèn la més antiga, segons la tradició joànico-llucana: *Jesús és el Crist* (Jn 9,22; Ac 5,42), així com el de la tradició paulina: *Jesús és el Senyor* (Rom 10,9; 1Co 12,3). El seu significat és ben expressat per Ireneu de Lió (anys 140-200) en afirmar que «encara que els apòstols no haguessin deixat l'Esriptura, s'havia de seguir l'ordre de la tradició transmès a aquells als qui confiaren les esglésies» (*Ad. Haer.* 3,1.3.4). Per això Orígenes (anys 185-250) qualificarà la fe del Símbol com *la paraula de Déu abreujada* (*verbum abbreviatum*; *In Rom* 7,19).

La seva estructura tenia inicialment dos articles i aviat se n'hi uní un tercer referit a l'Esperit Sant. La seva funció era vincular l'ensenyament apostòlic amb les esglésies disperses; discernir els llibres sagrats; expressar el sentit global de l'Esriptura; ésser germen del Símbol de la fe, i professió necessària per al baptisme.⁹ Per això, el criteri fonamental per a discernir la fe de l'Església, diu la Comissió Teològica Internacional, «és l'Esriptura en relació amb la confessió de l'Església que creu i prega»,¹⁰ ja que, comenta J. Ratzinger, «hi ha una primàcia fonamental de l'Esriptura, llegida naturalment en el context del Credo eclesial».¹¹

Tesi núm. 8: Quan Pere diu, en Ac 2,32: «Aquest Jesús, Déu l'ha ressuscitat, tots nosaltres en som testimonis», proposa un testimoni reconegut en la fe d'un esdeveniment realitzat en la història. La estructura original de la fe articula en un acte únic la doble relació, tant a la història com a la fe. No es tracta, per tant, de separar-les sinó d'analitzar-les a l'interior del cercle hermenèutic.

El kerigma és una narració: el missatge de l'evangeli es presenta com una història. Els credos cristians també es presentaran com una narració. El que s'afirma de Crist, proclamat Senyor, toca a Jesús de Nazaret. Per això, la identitat personal del Jesús vivent ara amb el Jesús terrestre i crucificat és l'*articulus stantis vel cadentis Christologiae*.¹² Fins i tot en el cas de l'esdeveniment pasqual, que crea un discontinuïtat entre la forma terrenal de presència en el

9. Cf. el nostre, «Teología de la Palabra de Dios e Iglesia» *Gregorianum* 89 (2008) 347-367; ja G. E. Lessing afirmava que la *regula fidei* era més antiga que el NT, cf. «Respuesta al pastor Goeze (1778)», en *Escritos*, 556-562.557 (§3); cf. també així, A. v. HARNACK, *Dogmengeschichte II*, Tübingen 1910, 87, núm. 3; cf. el recent M. VINZENT, *Der Ursprung des Apostolikums im Urteil des kritischen Forschung*, Göttingen 2009, 84-97, que igualment conclou amb l'afirmació, treta de F. Boll (1839), de que la *norma praedicationis regulâ scripturae prior ac superior est*.

10. Tesi núm. 7 del document de la CTI, *El pluralismo teológico*, Madrid 1976, 12.41.

11. J. RATZINGER, «Las dimensiones del problema» en *El pluralismo teológico*, 15-50.44s.

12. K. RAHNER – W. THÜSING, *Cristología*, Madrid 1975, 173.

món i el seu accés creient, aquesta continuïtat resta essencial i pertany a la fe en Jesús, el Crist.

Tesi núm. 9: Si Jesús és vertaderament home, autènticament encarnat en la nostra història, s'ha de poder arribar a ell d'una manera pròpiament històrica. Alhora, si Jesús és vertaderament Déu, no pot ésser percebut com a tal si no és per la fe. La seva divinitat no és fruit d'una conclusió científica. En efecte, cap dada de la història no pot donar la prova de la intervenció de Déu, ja que és d'un altre ordre. El criteri del concili de Calcedònia, afirmant la distinció de naturaleses de Crist en la unitat d'una sola persona, pot servir aquí d'analogia. La fe i la història han d'articular-se, sense comportar ni confusió ni separació. Per això cal no estranyar-se si l'exegeta i el teòleg creients poden arribar a conclusions a les quals l'historiador agnòstic no arriba; el que importa és que aquest darrer no pugui dir que tals conclusions són formalment contradites per les dades de la història.

És una tesi que proposa dues proposicions solidàries que intenten d'expressar en la seva radicalitat la paradoxa de la fe cristiana. La referència a Calcedònia pot ésser aquí un criteri hermenèutic. Les seves afirmacions varen intentar, en el llenguatge d'una època cultural donada, donar raó de la unitat del diví i de l'humà en la persona de Jesús. I en aquest sentit poden servir com a criteri fonamental per a pensar l'articulació de la fe i de la història a propòsit de Jesús, en el ple respecte de la seva especificitat respectiva, refusant extrapolar-les com a valors independents.

El que val sobre la persona de Jesús proclamat com a Crist val també, analògicament, en la recerca de l'exegeta creient i del teòleg quan posen a l'obra el cercle hermenèutic a propòsit de Jesús. Si ho fan com a creients no poden posar entre parèntesis la seva pre-comprensió de fe en l'estudi mateix de la història. Això no vol pas dir que tinguin la intenció de falsificar el tractament de les dades per raons apologètiques. Això vol dir, en canvi, que la seva fe intervindrà també en l'àmbit de les pre-comprensions actuades en l'estudi de les dades.

3. LA RESURRECCIÓ DE JESÚS I LA HISTÒRIA

Aquestes últimes tesis intenten abordar el cas delicat i alhora més central de la relació entre la fe i la història pel que pertoca a Jesús: quina és, doncs, la relació entre aquesta resurrecció i la història?

Tesi núm. 10: La resurrecció de Jesús és un esdeveniment real de la persona de Jesús, vertader home. Per això s'arrela en la història per la mediació d'un lloc i d'una data. Però la seva inscripció en la història no es pot significar si no és d'una manera negativa, com la tomba buida i oberta, o d'una manera indirecta pel signes i les petjades deixats en la història, com el testimoni del apòstol i el creixement de l'Església primitiva. En aquest sentit, la resurrecció és un esdeveniment arrelat en la història.

La Resurrecció de Jesús té un context històric precís i ben datat. Les seves petjades són inscrites en la història d'una manera sobretot indirecta. Alhora és històricament vertader que els deixebles de Jesús varen anunciar la seva resurrecció i en foren testimonis. En aquest sentit, la resurrecció és un esdeveniment arrelat en la història, perquè s'inscriu en ella a través d'un cert nombre de signes dels quals l'historiador pot analitzar la seva coherència i seriositat.

Tesi núm. 11: La resurrecció de Jesús és el seu pas de la història terrenal a la vida plena amb Déu i, per això, escapa a una percepció purament històrica. En efecte, segons el seu mateix missatge, la resurrecció anuncia que la persona de Jesús deixa la realitat terrenal de la mort, tot venent-la d'una forma definitiva i salvadora, és a dir, escatològica. Per això, la resurrecció de Jesús, essent arrelada en la història, va més enllà d'ella com un esdeveniment plenament accessible per la sola fe. Per això Tomàs d'Aquino formularà brillantment que els apòstols varem veure el Senyor ressuscitat «*oculata fide*», és a dir, amb una fe que té ulls o un veure creient (ST III, q.55 a.2 ad1).

En efecte, la paraula història es refereix a allò que hi ha inscrit en l'àmbit de l'espai i del temps. La resurrecció, per tant, escapa a aquest àmbit, ja que apunta a la vida escatològica en Déu i, en aquest sentit, és millor descriure la resurrecció de Jesús com a esdeveniment real —tot i que meta-històric, o històric indirectament— i arrelat en la història per mitjà de petjades que deixa, que són signes de la seva realitat misteriosa. Particularment significatiu és el canvi radical dels deixebles, motivat per «*quelcom*» —com a nucli històric de la fe pasqual—, que va desencadenar el seu testimoni creient en el Crist realment ressuscitat, anunciant-lo arreu, fent així créixer i estendre l'Església.

En aquesta línia, la Pontifícia Comissió Bíblica, en tractar de la resurrecció de Jesús, afirma que «per la seva mateixa naturalesa no pot ésser provada a través d'una constatació merament empírica (ratione mere empirica probari nequit), ja que per ella Jesús s'introdueix en "el món futur". La seva realitat, però, pot ésser deduïda com a vertadera (deduci ut verum) a partir de les aparicions del Crist gloriós a uns testimonis escollits anteriorment, i corroborada pel fet del sepulcre de Jesús obert i buit. Però no és lícit simplificar la qüestió suposant que qualsevol historiador, amb el sol recurs de la investigació científica pugui demostrar-la amb certesa (certo demonstrare) com un fet accessible a qualsevol observador: aquí també es requereix la "decisió de fe", o millor, "un cor obert" per a facilitar l'assentiment».¹³

Tesi núm. 12: En definitiva, la història no és ni el fonament, ni la prova de la fe que li és transcendent, però ambdues es relacionen. Per això, la categoria signe —ni prova, ni demostració, sinó indicació en clau de plausibilitat!— serà la que millor expressi la relació de la història a la fe. D'aquí que es pugui concloure —capgirant el títol inicial d'aquest Simposi— que és a partir del Crist de la fe que es podrà arribar al Jesús de la història.

Es tracta de la conclusió de les deu tesis. En ella es posa de relleu una concepció de la història a partir del concepte evangèlic de *signe* amb la reflexió teològico-fonamental de M. Blondel¹⁴ que subratlla el seu caràcter no imperatiu sinó indicatiu i demostratiu de la relació entre la història i la fe. Emergeix aquí la qüestió típica de la funció dels anomenats clàssicament «preàmbuls de la fe» en l'acte de creure, preàmbuls que la teologia contemporània més rellevant (K. Rahner,¹⁵ H. Bouillard,¹⁶ H. U. von Balthasar,¹⁷

13. Cf. PONTIFICIA COMISSIÓ BÍBLICA, *De sacra scriptura et christologia* (1984): núm. 1.2.6.2 = *Enchiridion Vaticanum* 9: 1268.

14. Escriu justament H. Bouillard: «el pensamiento blondeliano obligaba a profundizar la noción misma de prueba apologetica. Autenticamente racional, ésta no es, sin embargo, apremiante al estilo de la demostración científica. Imponiendo al hombre el renunciar a la pretensión de bastarse, no despliega su fuerza sino para aquel que consiente a esta conversión. Es un *signo* que hay que interpretar, un signo de doble interpretación, cuyo verdadero sentido no se percibe sino adoptando las disposiciones religiosas exigidas, comprometiéndose libremente», *Blondel y el cristianismo*, Madrid 1966, 45.

15. Cf. K. RAHNER – H. VORGRIMLER, «Praeambula fidei»: *Diccionario Teológico*, Barcelona 1968, 574-577.

16. Cf. Karl BARTH 3, Paris 1957, 138, amb la seva fórmula: «*intra-structura* racional i no *infra-structura*».

17. Cf. Karl BARTH, *Einsiedeln* 1951.41976, 123, on forja el concepte d'*analogia teològica* per a incorporar l'*analogia entis* en el marc teològic de l'*analogia fidei* pròpia de K. Barth.

M. Seckler,¹⁸ J. Alfaro¹⁹...) situa ja no a nivell de con-causa —com una certa apològica neo-escolàstica feia i alguns investigadors del Jesús històric semblen pressuposar—, sinó, al màxim, com a condició i *intra*-estructura racional de l'acte de creure, a imatge de la paràbola del sembrador on la fe és la llavor —en el nostre cas: *el Crist de la fe*— i on el terreny concret històric n'és la seva condició —en el nostre cas: *el Jesús històric*—.

En aquesta línia serà molt útil inspirar-se en la coneguda fórmula de fides quaerens intellectum d'Anselm de Cantorbery per a poder afirmar alhora la fides quaerens veritatem historicam.²⁰ Per això ens atrevim, concloent i partint del títol inicial del nostre Simposi: el Jesús històric i el Crist de la fe, a proposar el capgirament d'aquest títol amb una formulació conclusiva que reflecteixi la recerca que parteix de la fe i va vers la veritat històrica, afirmant, com a paraula final, que és des del Crist de la fe que arribem al Jesús de la història.

18. Cf. «Fe», en H. FRIES (ed.), *Conceptos Fundamentales de Teología II*, Madrid 1966, 128-152.151, parla de «causa dispositiva».

19. Cf. «Fe»: *Sacramentum Mundi* 3, Barcelona 1972, 102-106.

20. Així ho fa brillantment, M. HENGEL, «Problems of a History of Earliest Christianity»: *Biblica* 78 (1997) 131-144.143.